

LITERARNA GLASILA 2023

(Ocena in izbor nagrajenih glasil)

Na letošnji razpis literarnih glasil ustvarjalcev osnovnih in srednjih šol je prispelo nekaj manj gradiva, kot smo bili vajeni poprej. Po drugi strani smo bili v komisiji priča nekaterim šolam, ki so poslale več literarnih izdelkov naenkrat, kar nakazuje na določeno nasprotje. Če na eni strani vlada ustvarjalna inflacija, lahko na drugi ugotavljamo, da na določenih šolah dobesedno prekipujejo od ustvarjalne energije.

Da so za nami precej naporni časi in da še vedno živimo postkovidno obdobje, je zaznati tudi na literarno-likovnem ustvarjalnem področju učencev in dijakov. Če se je nekoliko umaknilo tematsko področje, neposredno povezano s kovidom, se sedaj kažejo teme in motivi, ki opozarjajo na dolgoročne posledice tega obdobja. Veliko je stisk, apatije, vseprisotne tesnobe in strahu, po drugi strani so učenci in dijaki vse preveč ter prehitro zadovoljni s svojimi zapisi. Pogosto zelo umanjka (samo)kritično branje, dopolnjevanje in nadgrajevanje; mnoga besedila so preobložena, gostobesedna in kar kličejo po redukcijah in zgostitvah. Slednje velja tako za pesniška kot tudi pripovedna besedila. Dramskih besedil pa je bilo, kot je to praviloma že vsa leta, le za nameček. Komisija je bila v žanrskem smislu zelo vesela, ko je naletela na kakšen dramski fragment; prav tako nas je razveselilo, ko smo se srečali s posrečenimi žanrskimi hibridi ter eksperimentalnimi, drznimi izvedbami.

Slednjih je bilo letos manj, kot je bilo letos malo tudi tistih glasil, ki bi zadovoljila vse temeljne kriterije, ki si jih je komisija zadala že na samem začetku izbiranja. Poleg drznosti, inovativnosti, žanrske raznolikosti na eni strani in uravnovešenosti na drugi, je pomembna tudi celostna podoba, likovna oprema, notranja zasnova in struktura posameznih enot, izpovedna in pripovedna moč (seveda glede na starostno stopnjo), jezikovna in pravopisna podoba, mentorski vložek, spodbuda, usmerjanje ter poseganje v besedilo itd.

V svojem uvodniku sem namenoma uporabil besedno zvezo »postkovidno obdobje«, saj smo vsi, ki smo neposredno vpleteni v pedagoški proces, še vedno pred zelo zahtevnim izzivom. Po eni strani bi morali »krpati« primanjkljaje znanja, ki so posledica tega časa, po drugi dvigovati bralno, pisno in izrazno kondicijo učencev, po tretji bi morali biti razumevajoči »psihologi«, ki bi radi pomagali številnim učencem, ki so se znašli v takih in drugačnih osebnih stiskah ... prav zato ne čudi, da je včasih težko najti pravo ravnotežje med kritično ostrino ter človeško mehko in razumevanjem, ki sta sedaj zelo nujna za nadaljnji razvoj učencev in njihov občutek varnosti.

Natanko to se je zgodilo tudi mnogim mentorjem letos poslanih glasil, ki jim ni kaj očitati ali zameriti; prej jim je potrebno čestitati in jih pohvaliti, da so zahtevnim časom navkljub uspeli animirati mlade in da še vztrajajo pri svojem delu na tak način. Je pa bilo pogostokrat in v več primerih tako, da so se tako otroci kot tudi njihovi mentorji prehitro zadovoljili z oddanimi besedili in da je zmanjkala tista končna usmeritev ter selekcija.

Mi smo svojo opravili. V komisiji smo bili složni, da ne bomo zniževali standardov in ravni kriterijev. Veseli smo bili nekaterih glasil, ki so ohranila svojo trdno jedro, ki so uspela zadržati visoko raven ali so celo, kar je še bolj razveseljivo, uspela dvigniti kvaliteto.

Seveda smo praviloma takoj izločili tista glasila, pri katerih je bilo literarnega deleža zelo malo, ker so v njih prednjačila novinarska ali kaka druga besedila informativne narave – razen če je bil literarni del res na zelo visoki ravni. Enake pomisleke smo imeli tudi, ko se je v glasilu pojavilo mnogo tujejezičnih, zlasti angleških besedil – a smo tudi v tem primeru tehtali težo besedil v slovenskem jeziku. Če so bila ta dovolj kvalitetna in prepričljiva, potem smo tako glasilo obravnavali z vso resnostjo in odgovornostjo.

Preden se lotimo nagrajenih, tj. izbranih glasil, pa je potrebno pohvaliti tudi poudarek na nekaterih letošnjih temah, ki odpirajo vrata k zavedanju samega sebe, ki odpirajo sočutje, solidarnost, ki vpeljujejo nekatere pereče ekološke probleme, predvsem pa ljubezen do sočloveka, okolja, domovine in narave. Prav na tematskem področju narave pa smo v komisiji na žalost večkrat pogrešali estetsko nadgradnjo, saj so bila mnoga besedila zgolj metodični podaljšek pouka naravoslovja. Tako ostane vse pri golih, suhoparnih opisih, veliko je povzemanja dejstev s tega področja, premalo pa je tistega, kar neko besedilo privzdigne in mu da višjo estetsko vrednost.

Visoko estetsko vrednost pa gotovo dosegajo kar tri izdaje OŠ Cerkno, ki jih komisija nagraduje in izpostavlja kar v kompletu. Prva izdaja med njimi je zbornik haikujev (*Haiku Slovenija 2022 – Mesta*), s katerim niso le potrdili svoje kontinuirane ustvarjalnosti na zavidanja vredni visoki ravni, temveč so predhodne dosežke še nadgradili, regionalni koncept pa razvili na širše, državno in celo svetovno polje. Zbornik haikujev je namreč nastal kot zbir haikujev, s katerimi so učenci sodelovali na svetovnem natečaju haikujev (World Children's Haiku Contest). Slednji so sistematično razporejeni v neko organsko in logično celoto, mnogi med njimi pa navdušujejo s svojo ekspresionistično močjo in vitalnostjo izraza. OŠ Cerkno je tako prevzela koordinacijo otroške haiku poezije za vso Slovenijo, kar šolo še dodatno utrjuje pri njeni vlogi in odnosu do kulture. V tem kompletu je tudi *Mlada rast že 60 let*, glasilo, ki mu ni kaj očitati. Je pestro in vsebinsko zelo bogato ter tudi oblikovalsko zelo premišljeno. Besedila v njem so raznolika, notranja struktura pa temelji na dosledni razporejenosti po razredih. Preseneča žanrska barvitost, zaznavna pa je tudi prava mera mentorskega vložka, ki se nikjer niso vpletali preveč, da se je s tem ohranila primarnost otroškega izraza, po drugi strani pa je čutiti ravno dovolj spodbude pa tudi mentorske ostrine in končne selekcije. Tretja publikacija v tem kompletu je zbornik *V svetu čarobnih pravljic*, ki ga mentorsko podpisuje Danijela Vidmar, gre pa za izbor pravljic, ki so nastajale med učenci 3. in 4. razredov. Pohvalno je, da so dela ustvarjali med poukom, izjemno zanimivo pa je tudi, da so v zbornik zajete pravljice mladih piscev vse od leta 2007. Na takšen način učence učimo tudi določenega potrpljenja, vztrajnosti in zavedanja, da je pisanje lahko tudi dolgotrajen in zahteven proces. Na koncu ne moremo mimo pohvale zagnane mentorice, ki stoji za vsemi naštetimi literarnimi projekti, to je Mojca Lipužič Moravec, ki ji iskreno čestitamo!

Prej omenjeno nadgradnjo in intenziven razvoj lahko priznamo tudi zborniku besedil s krovnim naslovom *Besedičica*. Četudi gre v naslovu za pomanjševalnico, pa lahko v glasilu

najdemo mnogo »velikih« in močnih besed. Besedila so smiselno strukturirana, četudi zajemajo besedila ne le ene šole, ampak več šol tistega področja, saj gre za zbornik izbranih besedil učencev zgornjesavinjskih šol. Na ta način se ob notranji kvaliteti zbornika krepi tudi zunanja, ki se kaže v sodelovanju med več šolami, timske usklajevanju in medsebojnem povezovanju. Vzporedno z vsem se tako krepi še spoznanje, da literarno ustvarjanje ni neko zaprto dejanje, pač pa stremi k sodelovanju med ustvarjalci, išče pa tudi svoje bralce. Navsezadnje, vsako besedilo »hrepeni« po bralcu in ta, objavljena v *Besedičici*, bodo gotovo našla svoje. In vsak bralec bo v zborniku našel kaj zase, saj gre tudi v tem primeru za žanrsko zelo raznoliko izdajo: od pesmi, pripovedk, pravljic, ...; in tudi v tem primeru je potrebno pohvaliti dobro načrtovan projekt že vse od začetka in končni izbor, ki ga je tokrat opravil Nejc Robida.

Med srednješolskimi glasili pa izstopajo tri izdaje, pri čemer smo še posebej veseli dveh, ki sta prav tako dokazali trdno ustvarjalno jedro po eni strani in opazne nadgradnje, razvoj in napredek na drugi.

Prvi nagrajeni je tako časopis *Flegma*, ki navdušuje z neverjetno izrazno močjo tako literarnih kot likovnih prispevkov ter splošno zagnanostjo dijakov, ki se čuti na vsaki strani. Če smo bili letos pri marsikateri šoli priča že omenjeni inflaciji ustvarjalnosti, je v primeru Gimnazije Ravne na Koroškem situacija povsem drugačna. Časopis, ki prekipeva od drznosti, idej, inovacij in svežine, ki je tudi oblikovalsko in likovno sam zase presežek, prinaša veliko eksperimentalne poezije, proze, esejistike in raznih hibridnih žanrov. Pri tem mladi ustvarjalci pogosto vstopajo tudi v klasične oblike, vse skupaj pa odlično uravnotežijo. Njihovo pisanje je tako zmes navidezne in sproščene igre z jezikom, po drugi strani pa je v ozadju čutiti odgovorno mentorsko roko in, kar je še bolj pohvalno, veliko odgovornost piscev, ki se brezkompromisno spopadajo tudi z najzahtevnejšimi temami.

Slednje lahko priznamo tudi zborniku II. Gimnazije Maribor, ki je v letu 2022 izšel s pomenljivim naslovom *Zakoni sipanja*. Tudi v tem primeru gre za kontinuiteto in čvrsto literarno tradicijo, ki jo ima ta zavod že vse od leta 1989. Pod pokroviteljstvom odličnega mentorskega dela Nine Medved tako nastajajo literarna besedila dijakov, o katerih lahko zares pišemo le v presežkih. Izbor objavljenih besedil je kvaliteten, zbornik dovršen in premišljen, njegov osrednji koncept je tako logika: *manj je več*. A kljub temu so se v njem »nabrala« literarna dela kar šestnajstih mladih ustvarjalcev, med katerimi je mnogo takih, ki so že zelo prepoznavni, saj jih lahko srečujemo med izbranimi, nominiranimi ali celo zmagovalnimi na celi vrsti različnih natečajev. Posebno pohvalno pa je, da mentorici uspe priklicati tudi nova imena in tako širiti ustvarjalno polje tamkajšnjih dijakov.

Med nagrajene pa je komisija umestila tudi »novinko«, in sicer literarno revijo *kamen 20*, s katero je imela sicer nekaj začetnih težav. V reviji je namreč veliko besedil v angleščini, s čimer seveda ni nič narobe, saj spodbujamo poznavanje tujih jezikov, a taka zasnova zgreši primarno idejo našega natečaja literarnega ustvarjanja v maternem jeziku. A nam je nominacijo in končno odločitev, da tudi to revijo umestimo med nagrajene, olajšalo dejstvo, da je literarnih besedil v slovenskem jeziku več kot dovolj, predvsem pa so zelo kvalitetna. Tudi v tej reviji lahko prebiramo dela nekaterih dijakov, ki so nase že opozorili na mnogih

natečajih in se prav tako uvrščali med nominirane ali celo nagrajene. Tako beremo dela, s katerimi so bili uspešni na Mali Veroniki, Urški in natečaju AGRFT. Prav sodelovanje na tem zadnjem gre še posebej izpostaviti, saj vemo, da se mladi pisci pogosteje zatekajo v prostor poezije, nekoliko manj proze in še najmanj dramatike, saj ta od pisca zahteva ob vsem tudi veliko tehničnega poznavanja gledaliških zakonitosti in odrske dinamike. Pohvalno je torej, da se tudi s pomočjo te revije vzgaja morebitni novi rod slovenskih dramatikov.

Člani komisije: dr. David Bedrač, Miha Mohor, Tatjana Vidmar